

РОЗВИТОК БАНДУРНОГО ВИКОНАВСТВА ДІАСПОРИ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Мета роботи – всебічно проаналізувати феномен бандурного виконавства на теренах української діаспори в контексті міжкультурних взаємодій. **Методологія** полягає в застосуванні загального наукового принципу об'єктивності, історико-логічного, аналітичного, компаративного та культурологічного методів у дослідженні чинників, що обумовлювали розвиток бандурного мистецтва в Україні та в діаспорі, що сприяло генезі бандурного виконавства в сучасних умовах міжкультурних зв'язків, взаємодій та полістилістики в культурі й мистецтві, детермінованих особливостями кута заломлення в межах національних культур глобального і національно-специфічного. **Наукова новизна** роботи полягає у комплексному аналізові та розкритті особливостей розвитку бандурного виконавства, що сприяло формуванню як класичного репертуару бандури, так і сучасних напрямів, пов'язаних зі світовими музичними тенденціями, що найбільш яскравий прояв має в бандурному мистецтві українців діаспори. Своєю чергою, такі видозміни підвищують рівень виконавської майстерності, формуючи бандурне мистецтво в іншоетнічному середовищі як цілісне художньо-естетичне явище української музичної культури. **Висновки.** Розвиток музичної культури української діаспори ХХ ст. був одним із важливих чинників збереження етнічної ідентичності українців та нині є невід'ємною складовою частиною української національної музичної культури, важливим фактором збереження і розвитку окремих її жанрів, творчих напрямів тощо. Бандурне виконавство, що постало з культурно-освітніх осередків, розвинулося у потужний пласт аматорського та професійного музичного мистецтва. Українська діаспора зробила надзвичайно багато для збереження і розвитку як національної культури, так і для світової зокрема. Високий рівень політичної і культурної активності української спільноти у західному світі, світове визнання унікальності національної культури українців, зокрема бандурного виконавства, що ґрунтується на автентичному фольклорі українського народу, дають підстави говорити про високий рівень входження української музичної культури до загальносвітового культурного процесу. В умовах сучасного життя бандурне мистецтво як цілісне явище набуває важливого значення в культурному та духовному відродженні країни, збереженні безцінної спадщини українського народу, його культурної ідентичності як всередині країни, так за кордоном.

Ключові слова: бандура, бандурне виконавство, українська діаспора, музична культура.

Чабаненко Наталья Анатольевна, концертмейстер кафедры фольклористики, бандуры и инструментального искусства Киевского национального университета культуры и искусств

Развитие бандурного исполнительства диаспоры в контексте межкультурных взаимодействий

Цель работы - всесторонне проанализировать феномен бандурного исполнительства на территории украинской диаспоры в контексте межкультурных взаимодействий. **Методология** заключается в применении общего научного принципа объективности, историко-логического, аналитического, сравнительного и культурологического методов в исследовании факторов, обусловившие развитие бандурного искусства в Украине и в диаспоре, что способствовало генезису бандурного исполнительства в современных условиях межкультурных связей, взаимодействий и полистилистики в культуре и искусстве, детерминированных особенностями угла преломления в пределах национальных культур глобального и национально-специфического. **Научная новизна** работы заключается в комплексном анализе и раскрытии особенностей развития бандурного исполнительства, что способствовало формированию как классического репертуара бандуры, так и направлений, связанных с мировыми музыкальными тенденциями, что наиболее яркое проявление имеет в бандурном искусстве украинской диаспоры. В свою очередь, такие видоизменения повышают уровень исполнительского мастерства, формируя бандурное искусство в иноэтнической среде как целостное художественно-эстетическое явление украинской музыкальной культуры. **Выводы.** Развитие музыкальной культуры украинской диаспоры ХХ в. был одним из важных факторов сохранения украинском этнической идентичности и сейчас является неотъемлемой составной частью украинской национальной музыкальной культуры, важным фактором сохранения и развития отдельных ее жанров, творческих направлений и тому подобное. Бандурное исполнительство, что начало свое формирование в диаспоре с культурно-образовательных центров, развилось в мощный пласт любительского и профессионального музыкального искусства. Украинская диаспора сделала очень много для сохранения и развития как национальной культуры, так и для мировой частности. Высокий уровень политической и культурной активности украинского общества в западном мире, мировое признание уникальности национальной культуры украинцев, в частности бандурного исполнительства, основанного на аутентичном фольклоре украинского народа, дают основания говорить о высоком уровне входжения украинской музыкальной культуры в общемировой культурный процесс. В условиях современной жизни бандурное искусство как целостное явления приобретает важное значение в культурном и духовном возрождении страны, сохранении бесценного наследия украинского народа, его культурной идентичности как внутри страны, так за рубежом.

Ключевые слова: бандура, бандурное исполнительство, украинская диаспора, музыкальная культура.

Chabanenko Natalia, concertmaster of the Department of Folklore Studies, bandura and instrumental arts Kyiv National University of Culture and Arts

Development of Bandura Diaspora Performance in the Context of Intercultural Interactions

The purpose of the article is to thoroughly analyze the phenomenon of bandura performance on the territory of the Ukrainian diaspora in the context of intercultural interactions. **The methodology** is to apply the general scientific principle of objectivity, historical, logical, analytical, comparative and cultural methods in the study of the factors that led to the development of bandura art in Ukraine and the diaspora, which contributed to the genesis of bandura performance in modern conditions of intercultural ties and polystylistic in culture and the arts, determined by the characteristics of the refraction angle within national cultures of the global and national-specific. **The scientific novelty** of the work lies in the complex analysis and disclosure of the features of the bandura performance, which contributed to the formation of both the classical repertoire of bandura and modern trends related to world musical trends, which is most striking in the bandura art of Ukrainians of the diaspora. In turn, such modifications increase the level of performing skills, forming bandura art in a different-ethnic environment as a complete artistic and aesthetic phenomenon of Ukrainian musical culture. **Conclusions.** The development of the musical culture of the Ukrainian diaspora of the twentieth century. was one of the important factors in preserving the ethnic identity of Ukrainians and is now an integral part of Ukrainian national music culture, an important factor in the preserva-

tion and development of its individual genres, creative trends and more. Bandura performance, emerging from cultural and educational centers, has developed into a powerful layer of amateur and professional music. The Ukrainian diaspora has done a great deal to preserve and develop both the national culture and the world in particular. The high level of political and cultural activity of the Ukrainian community in the Western world, the worldwide recognition of the uniqueness of the national culture of Ukrainians, in particular the bandura performance, based on the authentic folklore of the Ukrainian people, give reason to speak about the high level of entry of Ukrainian musical culture into the world cultural process. In today's life, bandura art as a whole phenomenon becomes important in the cultural and spiritual revival of the country, preservation of the invaluable heritage of the Ukrainian people, its cultural identity both domestically and abroad.

Key words: bandura, bandura performance, Ukrainian diaspora, musical culture.

Актуальність теми дослідження. Культурний розвиток українців діаспори зазвичай розглядають як окремішнє явище, що постає як прагнення збереження національної і культурної самобутності, мови, традицій, шкiл. Так само й музична культура часто є невіддільною від решти мистецьких напрямів творчої діяльності і розглядається дослідниками комплексно. Серед багатьох напрямів культурно-мистецького розвитку окремої уваги заслуговує бандурне мистецтво, що стало свого роду «маркером» української етнічності за кордоном, візитівкою її національної культури. Адже українські емігранти за кордоном прагнули будь-що не лише зберегти своє культурне коріння, але й у силу можливостей розвивати його, надавши нового звучання в іншокультурному середовищі, інтегруючи українське мистецтво в нові культурні простори. Осмислення перебігу таких культурно-мистецьких процесів необхідне з точки зору визначення векторів сучасних творчих пошуків, розвитку професійності у бандурному виконавстві та окресленні цілісності у розвитку української культури як в межах країни, так і поза її межами, у численних осередках діаспорян.

Це питання є тим більше важливим, що останнім часом як серед вітчизняних дослідників, так і представників діаспори особлива увага приділяється теоретичному осмисленню музичної культури української діаспори як окремого мистецтвознавчо-культурологічного напрямку досліджень в його історичній діахронії, в межах якої чільне місце відведено саме бандурному мистецтву, з огляду на репрезентативність питомо української традиції і культури.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед наукових публікацій окресленої тематики варто виокремити праці, присвячені загалом дослідженню музичної культури в контексті загальноісторичного розвитку українського музичного мистецтва: М. Грінченка, Д. Антоновича, С. Людкевича, В. Барвінського, З. Лиська; а також наукові дослідження в напрямі «музичної україніки» – Г. Карась, Л. Кияновської, Л. Корній, В. Шульгіної. Так, зокрема, науково-евристичним пошуком відзначаються ґрунтовні дослідження в цій царині українського мистецтвознавця Г. Карась, яка виокремлює цілий науковий напрям – «музичне діаспорознавство» як цілком автономний пласт наукового дослідження, присвячений саме музичному мистецтву українців діаспори.

І, нарешті, найбільш ретельно і різноаспектно бандурне мистецтво української діаспори висвітлене в монографії і численних наукових працях В.Дутчак, де увага приділена висвітленню не лише історичних питань розвитку мистецтва бандурної гри в культурно-мистецьких осередках українців за кордоном, але й аналізові особливостей інструментального розвитку, репертуарного, виконавської майстерності та ін., що відбувалося в середовищі й безпосередньому контактi з іншими культурами.

Мета роботи – всебічно проаналізувати феномен бандурного виконавства на теренах української діаспори в контексті міжкультурних взаємодій.

Виклад основного матеріалу. Українська музична культура впродовж ХХ століття творилася не лише на теренах рідної землі, але і далеко за її межами. Якщо складні соціально-політичні процеси в Україні не дозволяли пізнавати та науково вивчати культурницькі процеси української діаспори, то сучасний розвиток нашого суспільства всесторонньо сприяє цьому. Відтак розвиток української культури діаспори постає цілісним і ще доволі маловивченим феноменом, що становить невід'ємну частку національної культури.

Вивчення бандурного виконавства української діаспори в контексті історії музики має на меті сформувати цілісну картину українського музично-культурного простору. Проте вона не може бути повноцінною без великого пласта надбань у царині музичної культури української діаспори ХХ століття. Серед мистецької спадщини представлені як численні аматорські колективи і виконавці бандурного мистецтва, так й пласт професіоналів- бандуристів високого ґатунку. За визначенням Г.Карась, сутність музичної культури української західної діаспори як соціокультурного феномена полягає в тому, що вона розглядається як соціальний інститут і як спосіб діяльності митців. Тоюто це фактично є система взаємозв'язків між громадськими, культурно-освітніми інституціями, членами співтовариства діаспорної спільноти та народами світу. Інституційно сюди слід зараховувати: культурно-просвітницькі організації, політичні партії, молодіжні, дитячі та жіночі товариства, релігійні організації, ветеранські та патріотичні угруповання, інші організації (благодійні, об'єднано-характеру), творчі спілки – музичні, театральні товариства тощо, національні (етнічні) організації українців, фонди та фундації, наукові установи (Українська вільна академія наук, Наукове товариство імені Шевченка, Український вільний університет) [8, 172].

У цій системі бандурне мистецтво української діаспори можна визначити як багатофункціональну, відкриту, складну, динамічну, детерміновану і цілеспрямовану, регульовану систему. У свою

чергу вона виступає також певною підсистемою в ієрархії системи музичної культури української діаспори загалом [2, 175].

Відповідно до хронологічно окреслених еміграційних хвиль в історії розвитку бандурного мистецтва за межами України (XX ст.) вирізняється також відповідна періодизація: перший період відноситься до початку століття (до 1920-х років), коли презентація бандури відбувається в межах вільного пересування українських митців територіями колишньої Російської імперії та Речі Посполитої. Другий період – 20–30-і рр., коли у середовищі українців-емігрантів першої хвилі наявними є лише поодинокі факти про бандуристів та професійні угруповання. Третій період – 40–50-і рр., впродовж якого до Європи, Америки, Австралії прибуває нова хвиля післявоєнної еміграції, починається активне впровадження бандури в мистецький побут українців, створення колективів та майстерень з виготовлення інструментів. Закріплення здобутків цього періоду відбувається протягом наступних десятиліть – 60–80-і рр., коли, в основних ареалах проживання українців формуються значні мистецькі осередки бандуристів, набуває розвитку скоординована програма організації навчальних кобзарських курсів для молоді в українських таборах Європи та Америки, створюється новий оригінальний репертуар, активізується концертна діяльність окремих виконавців та ансамблів. З кінця 80-х – початку 90-х рр. розпочинається четвертий, сучасний період розвитку бандурного мистецтва діаспори [2, 176].

Найбільш активний період в розвитку музичної культури ми можемо спостерігати саме у повоєнний період, коли за кордоном в еміграції опинився значний прошарок української інтелігенції і митців, які й стали рушійною силою професіоналізації в розвитку музичної культури. Попередні напрацювання в цій царині представників української діаспори слугували певним підґрунтям, що дозволив вибудувати професійні творчі музичні об'єднання, які стали відомими на загальносвітовому рівні. Якщо говорити про різноманіття та загальну характеристику в розвитку бандурного мистецтва українців, що, наприклад, мешкали у Канаді та США, то можна виявити те, що, наприклад, у першій половині XX ст. вагому роль відіграли аматорські об'єднання. Слід зазначити, що музична культура у громадах українців у діаспорі завжди була невід'ємною частиною духовного розвитку і національно-культурної ідентичності.

Бандурне мистецтво, що веде свої витоки від традицій народної кобзарської гри, завжди виступало своєрідним маркером національної культури, її самосвідомості і боротьби. З огляду на це, бандурне мистецтво уособлювало духовну незламність та в різні часи свого існування зазнавало утисків і переслідувань, а формат його існування в радянський період також зазнавав цензурування. Відтак саме в діаспорі, з огляду на політичні обставини в Україні, побачили світ широкий спектр монографічних, навчально-методичних і нотних видань: «Кобза і бандура» П. Конопленка-Запорожця, «Кобзарський підручник» З. Штокалка, «Короткий курс гри на харківській бандурі» В. Мішалова, Г. Кистастого, Г. Назаренка, С. Ластовича-Чулівського, Р. Левицького та ін.), рукописів, автори яких «торували відмінну від материкової української ділянку розвитку бандурного мистецтва, що ґрунтувалася на традиціях харківської школи гри та інструментарію, поширеного в 20–30 роки XX ст. в Україні, а пізніше витісненого київсько-чернігівським напрямом внаслідок репресій проти інтелігенції, що відстоювала харківський напрям» [2, 176]. Загалом щодо значення мистецтва бандурної гри в українській діаспорі можна сказати, що головною його мистецькою сутністю стало відродження і збереження харківського способу гри, на протипагу поширеному київсько-чернігівському, що повсюдно впроваджувався і на підрадянській Україні, та й розвивався згодом пізніше також.

Формування центрів компактного проживання українського етносу в діаспорі відбувалася впродовж тривалого періоду бездержавності України, складних економічних і суспільно-політичних умов життя її західного та східного регіонів, системного панування радянської ідеології, спрямованої на викорінення національних інтересів. Відмінності у функціонуванні бандурного мистецтва за кордоном зумовлені часово-хронологічними, просторово-географічними, соціокультурними та економічно-політичними чинниками розвитку різних країн, де функціонували бандурні осередки [4, 37]. Разом з тим, це дозволило розвивати основні напрями і види творчості бандуристів – композиторську, фольклорну, виконавську, які були репрезентовані на професійному й аматорському рівнях. Музичне життя української діаспори США після Другої світової війни набуло більшого розмаху у своєму розвитку, зростає майстерність та професіоналізм виконавців та педагогів. У кінці 1953 р. при Інституті у Нью-Йорку було відкрито клас бандури. Засновником та першим педагогом класу був художній керівник Капели бандуристів ім. Тараса Шевченка Г. Китастих. Однак після трьох місяців роботи у Нью-Йорку він був змушений повернутися в Детройт, де знову очолив капелу. З учнів класу Китастого згодом було організовано ансамбль бандуристів, який часто брав участь у різних мистецьких заходах Інституту.

Окремо слід сказати, що важливий внесок до розвитку музичної культури українців діаспори у США та загалом поживлення музичного життя здійснила діяльність капели бандуристів ім. Т. Шевченка у Детройті. На початку творчого шляху вона складалася з колишніх учасників довоєнної Полтавської капели, частина якої на чолі з Г. Китастих прибула до США в 1949 р. Керував нею відомий український митець В. Колесник, колектив часто гастролював як у США. Так й інших країна, у тому числі бував і в Україні. Відомий також жіночий український хор в Торонто під керівництвом К. Зорич-Кондрацької. Колектив, як і диригент, мають свій неповторний самобутній виконавський стиль, цікавий репертуар. Хор гастролює в Америці, Європі, в тому числі в Україні [1, 122].

Серед здобутків бандуристів діаспори ХХ – початку ХХІ ст. – вагомі результати в галузях виконавства, методики гри, створення інструментарію. І хоча загальна тенденція функціонування бандурного виконавства за кордоном мала в більшості, на думку В.Дутчак, аматорський характер, у багатьох аспектах бандуристи зарубіжжя були попереду бандуристів материкової України, довели фахову зрілість і майстерність у різноманітних виконавських формах, репертуарних пошуках [6, 143].

В останні десятиліття свою сольну виконавську творчість зафіксували бандуристи Північної Америки та Австралії: Віктор Мішалов, Юліан Китастиї, Роман Боцюрків, Брайєн Черевик, Петро Деряжний, Юрій Фединський, Рута Явна, Юрій Петлюра та ін. Більшість виконавців віддають перевагу діатонічному інструментарію, частіше харківському, рідше – київському, апробують експериментальні інструменти сучасних майстрів Вільяма (Василя) Вецала, Кена Блума, новітні технології звукозапису (Віктор Мішалов), музичні стилі – World Music (Юліан Китастиї, Брайєн Черевик), New Age (Рута Явна).

Виконавці четвертої еміграційної хвилі (кінець 80-х – початок 90-х рр. і до сьогодні) представляють переважно львівську та київську академічні школи бандурного виконавства. Серед них Остап Стахів, Ольга Герасименко-Олійник, Аліна Ільчук (США), Віра Зелінська (Канада), Лариса Ковальчук-Буряк (Австралія) та ін. [6, 144-145]. Відтак на сьогодні ми можемо констатувати, що у період ХХ – початку ХХІ ст. на ґрунті тяглості національних ідейно-естетичних позицій і традицій народно-інструментального музикування була сформована сукупна мистецька концепція, що визначила однозначну сутність бандурного мистецтва у світі як репрезентанта саме української музики, інструментарію, виконавських форм. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя серед здобутків діаспори займає важливе місце, оскільки презентує збереження унікального музичного інструментарію, зокрема харківського типу, старовинних жанрів і форм виконавства, які перебували в радянській Україні під забороною (епічні й духовні твори), високопатріотичний дух творчості, що був завжди притаманний кобзарству. Саме соціальний запит зумовив активне залучення бандури як інструмента та виконавців на ньому до багатьох сучасних музичних проєктів, що представляють різні жанри, форми і стилі музикування – як традиційної музики, так і new age, folk, heavy-folk, джаз, блюз, world music, хіп-хоп, музичний шарж, рок і поп-музика [5, 9].

Наукова новизна. На основі проведеного дослідження можна констатувати, що бандурне виконавство як професійного, так і аматорського гатунку в силу історичної обумовленості розвивалося у щільній взаємодії з інкультурним середовищем у контексті різних етнічних та національних культур, де різноспрямований вектор культурного взаємовпливу позначений новими якісними характеристиками виконавства. Осмислення бандурного мистецтва з позицій діалогічності та функціонування в полікультурних суспільствах є важливою характеристикою культурно-мистецького збагачення. Поява нових молодих виконавців, розширення репертуару, удосконалення сольного-інструментального музикування та репрезентація українського бандурного мистецтва на світових культурних теренах є досить позитивною динамікою в його розвитку, що підкреслює художню самобутність бандурного мистецтва, його музичну неповторність, та, водночас, окреслює перспективи подальшого творчого розвитку.

Висновки. Розвиток музичної культури української діаспори ХХ ст. був одним із важливих чинників збереження етнічної ідентичності українців та нині є невід'ємною складовою частиною української національної музичної культури, важливим фактором збереження і розвитку окремих її жанрів, творчих напрямів тощо. Бандурне виконавство, що постало з культурно-освітніх осередків, розвинулося у потужний пласт аматорського та професійного музичного мистецтва. Українська діаспора зробила надзвичайно багато для збереження і розвитку як національної культури, так і для світової зокрема. Високий рівень політичної і культурної активності української спільноти у західному світі, світове визнання унікальності національної культури українців, зокрема бандурного виконавства, що ґрунтується на автентичному фольклорі українського народу, дають підстави говорити про високий рівень входження української музичної культури до загальносвітового культурного процесу. В умовах сучасного життя бандурне мистецтво як цілісне явище набуває важливого значення в культурному та духовному відродженні країни, збереженні безцінної спадщини українського народу, його культурної ідентичності як всередині країни, так за кордоном.

Література

1. Довбуш Ю. Олександр Кошиць і українська хорова культура у діаспорі. Молодь і ринок. 2011. №10 (81). С. 121–125.
2. Дутчак В. Бандурне мистецтво в системі музичної культури української діаспори. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Історичні науки". 2015. Вип. 23. С. 175–180
3. Дутчак В. Г. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ - початку ХХІ століття: монографія / Держ. ВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника", Івано-Франків. обл. орг. Нац. спілки кобзарів України. Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. 487 с.
4. Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя як національно-культурний феномен ХХ – початку ХХІ століть. Вісник Львівського університету. Серія мист-во. 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 34–47
5. Дутчак В.Г. Основні тенденції в сучасному бандурному виконавстві України та української діаспори. Актуальні проблеми народно-інструментального виконавства в Україні: історія і сучасність : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт.ун-т, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л.І. Горіна. Рівне : Волин. обереги, 2017. С.5-13

6. Дутчак В. Форми, жанри і стилі виконавства в бандурному мистецтві українського зарубіжжя: звукове відтворення. Етнос і культура. 2011-2012. № 8-9. С. 142-148.
7. Карась Г. Українське музичне діаспорознавство як новий напрям сучасного мистецтвознавства. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 23. С. 171–174.
8. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі XX століття : [монографія]. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
9. Шульгіна В. Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук : [монографія]. Київ : ДАККІМ, 2007. 276 с.

References

1. Dovbush, Y. (2011). Alexander Koshits and Ukrainian Choral Culture in the Diaspora. Molod' i rynek, 10 (81), 121–125 [in Ukrainian].
2. Dutchak, V. (2015). Bandura Art in the System of Music Culture of the Ukrainian Diaspora Scientific. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya "Istorychni nauky", 23, 175-180[in Ukrainian].
3. Dutchak, V.G. (2013). Bandura Art of Ukrainian Abroad of XX - Early XXI Century. Ivano-Frankivsk: Folio [in Ukrainian].
4. Dutchak, V. (2015). Bandura Art of Ukrainian Abroad as a National and Cultural Phenomenon of the Twentieth - Early Twentieth Centuries. Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya myst-vo, 16, P. 34–47 [in Ukrainian].
5. Dutchak, V.G. (2017). Key Trends in Modern Bandura Performance of Ukraine and the Ukrainian Diaspora Current Issues of Folk-Instrumental Performance in Ukraine: History and Present: Coll. of sciences. Rivne: Volyn. oberehy, 5-13 [in Ukrainian].
6. Dutchak, V. (2011-2012). Forms, genres and styles of performance in the bandura art of Ukrainian abroad: sound reproduction. Etnos i kul'tura, 8-9, 142-148 [in Ukrainian].
7. Karas, G. (2015). Ukrainian Musical Diaspora as a New Direction of Contemporary Art Studies. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya : Istorychni nauky, 23, 171–174 [in Ukrainian].
8. Karas, G. (2012). Musical Culture of the Ukrainian Diaspora in the Twentieth Century World Space: [monograph]. Ivano-Frankivsk: Tipovit [in Ukrainian].
10. Shulgina, V. (2007). Essays on the History of Ukrainian Musical Culture: source search: [monograph]. Kyiv: DAKKKIM [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.05.2019 р.